

ROLUL VICTIMEI ÎN CADRUL CRIMINALITĂȚII VIOLENTE

Ion ROTARU,
doctorand, asistent universitar
al Catedrei „Drept penal și criminologie”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

Rezumat

În sistemul „personalitate-infracțiune”, victima necesită de a fi recunoscută ca fiind un element important și obligatoriu al cauzei apariției faptei infracționale, fiind considerată totodată drept obiect de atentare asupra acesteia. Deseori, atât acțiunile, cât și inacțiunile victimei, reprezintă unele din circumstanțele de bază care contribuie la obținerea rezultatului infracțional. Împreună cu alte elemente ale situației infracționale, victima, interacționând cu infractorul, contribuie la dezvoltarea actului său volitiv pentru a comite o infracțiune și anume comportamentul victimei afectează fără îndoială înțelegerea de către persoană a consecințelor presupuselor sale fapte criminale.

Cuvinte-cheie: criminalitate, violență, victimă, criminal, victimizare, vinovăție.

Summary

In the „personality-crime” system, the victim needs to be recognized as an important and mandatory element of the cause of the crime, being also considered as the object of attack. Often, both the actions and the inactions of the victim are some of the basic circumstances that contribute to the criminal outcome. Together with other elements of the criminal situation, the victim, by interacting with the offender, contributes to the development of his willful act to commit a crime, namely the victim's behavior undoubtedly affects the person's understanding of the consequences of his alleged criminal acts.

Keywords: crime, violence, victim, criminal, victimization, guilt.

Introducere. Infracțiunile de violență sunt, de regulă, infracțiuni situaționale, adică se săvârșesc pe neașteptate, sunt legate de niște circumstanțe concrete sau sunt proprii anumitor situații. De obicei, intenția comiterii acestor infracțiuni apare subit, sub influența situației create pe neașteptate. De aceea, infracțiunile de violență respective nu se planifică din timp și deci, nu sunt o urmare a unor acțiuni preparatorii anticipate.

Putem afirma faptul că principala trăsătură criminologică ce privește infracțiunile de violență reprezintă caracterul situațional și anume răspândirea lor în mediul relațiilor sociale format datorită procesului monoton și anume datorită activităților desfășurate în afara serviciului sau cele pentru

satisfacerea unor necesități domestice, de întreținere, comunicare, educare a copiilor, formarea autorității în familie sau într-un cerc restrâns de persoane.

Metode de cercetare. La elaborarea acestui studiu au fost utilizate următoarele metode de cercetare: metoda descriptivă, metoda comparativă și metoda analizei logice.

Conținutul de bază. La fel ca viitorul infractor, viitoarea victimă evaluează situația concretă în care se află și acționează adesea în funcție de rezultatele evaluării acesteia, precum și în virtutea opiniilor și înclinațiilor sale, a capacităților psihologice și celor de altă natură, interacționând nu doar cu viitorul criminal, ci și cu alte elemente ale situației infracționale.

La etapa preinfracțională, în care viitorul infractor „se ciocnește” cu viitoarea victimă, se creează un fel de sistem „infractor-victimă”, care reprezintă un subsistem al unui sistem mult mai larg și anume cel de „infractor-infracțiune”, iar victima devenind un element important al acestuia.

Astfel, majoritatea covârșitoare a infracțiunilor de violență (70-80 la sută), în special a omorurilor și vătămărilor integrității corporale sau a sănătății se comit ca urmare a litigiilor care apar în mediul familial, în relațiile dintre rude, concubini, vecini, chiriași, în sfera petrecerii timpului liber etc. [5, p. 36].

Așadar, potrivit unor studii criminologice (victimologice) realizate, fiecare a doua victimă a infracțiunii de omor, era căsătorită sau trăia în concubinaj cu infractorul, fiecare a treia victimă se afla cu infractorul în raporturi familiale de tipul „fiu (fiică)–părinte”, „părinte-fiu (fiică)”, „frate–frate”, fiecare a zecea victimă era rudă cu infractorul [4, p. 58-59].

Rolul victimei în mecanismul actului infracțional poate fi extrem de divers și din acest punct de vedere, comportamentul victimei poate fi:

- pozitiv, adică victima opune rezistență activă agresorului;
- neutru – nu contribuie nici la comiterea infracțiunii și nici la contracararea ei;
- negativ – unde victima însăși încalcă într-un oarecare mod normele morale sau juridice [2, p. 222].

În multe cazuri, victima este un element activ în situația preinfracțională și în dinamica faptei infracționale. Uneori, doar o simplă întâmplare este ceea ce poate decide cine dintre cei prezenți va deveni victima și cine infractor. Acest lucru se poate întâmpla în cazul infracțiunilor similare celor de huliganism.

Acționând ca un element activ al faptei infracționale, victima, prin comportamentul său, poate aduce infractorul într-o stare de afect, frică, ură, furie însoțită cu reacții psihomotorii puternice, care sunt spontane și uneori chiar nedorite pentru infractor. Acest lucru explică de ce adesea un hoț, tâlhar sau escroc se transformă într-un ucigaș, deși nu intenționa să omoare victima

înainte de a comite infracțiunea.

În acest context, putem afirma faptul că victimizarea specifică infracțiunilor violente cum ar fi omorul, violul sau vătămarea intenționată gravă sau medie a integrității corporale sau a sănătății, este determinată, în cele mai multe cazuri, de conduita victimei, personalitatea acesteia, modul ei de viață precum și de corelația existentă sau formată dintre infractor și victima sa.

Rolul victimei unei infracțiuni violente constituie un factor important, deoarece comportamentul acesteia, în cele mai dese cazuri, favorizează dezvoltarea unui conflict ce poate fi succedat de aplicarea violenței.

Victimele pot fi complet nevinovate de o situație criminală, uneori pot fi vinovate de acest lucru în mod egal precum și infractorul, iar câteodată sunt chiar mai vinovate decât acesta, de exemplu, atunci când prin intermediul acțiunilor sale ilegale provoacă o altă persoană să comită o infracțiune. Desigur, conceptul de „vinovăție” este folosit aici într-un sens criminologic și diferă semnificativ de conceptul analog din dreptul penal.

Prin urmare, este posibil de vorbit despre vinovăția victimei numai atunci când comportamentul său contribuie la apariția intenției criminale și la realizarea acesteia, iar în același sens este necesară prezența provocării din partea victimei, care se exprimă prin apariția anumitor situații ce vor sta la baza survenirii anumitor fapte ilegale. Desigur că astfel de situații pot apărea și ca rezultat al unui comportament neglijent din partea victimei.

Reieșind din comportamentul victimei, situațiile preinfracționale pot fi împărțite în trei grupuri:

1) situațiile în care acțiunile victimei sunt provocatoare și conțin un pretext pentru comiterea unei infracțiuni (acesta fiind un comportament ilegal sau imoral);

2) situațiile în care acțiunile victimei sunt neglijente, creând astfel condiții favorabile săvârșirii unei infracțiuni;

3) situațiile în care acțiunile victimei sunt legitime, dar provoacă un comportament ilegal al infractorului (de exemplu, critica corectă a unei persoane care este lipsită de tact într-un loc public generează violență din partea sa în raport cu persoana care a făcut comentariul).

Anumite categorii de persoane pot fi predestinate să devină victime ale unei infracțiuni datorită caracteristicilor sale psihologice și comportamentale.

O predispoziție psihologică de a deveni victimă presupune prezența unor trăsături de personalitate precum credibilitate excesivă, neglijență, irascibilitate și iritabilitate crescute, agresivitate precum și unele trăsături de comportament cum ar fi tendința către acțiuni aventuroase, arogante, nestăvilite. Acest grup îi include și pe cei care, având o predispoziție psihologică,

duc și un anumit mod de viață, făcând parte dintr-un contingent specific care prezintă un pericol pentru societate, și anume este vorba de vagabonzi, prostituate, persoane dependente de droguri, alcool, precum și recidiviști.

Astfel putem afirma cu certitudine că majoritatea infracțiunilor violente sunt comise datorită anumitor circumstanțe și locuri specifice și anume neprielnice pentru o bună și sănătoasă dezvoltare a personalității oricărui cetățean.

Acest lucru este specificat și de către autorul Gladchi Gheorghe, care menționează că „cele mai multe infracțiuni de violență contra vieții și sănătății persoanei se comit în așa-numitul mediu marginal sau social-instabil, precum și în grupurile sociale înstrăinate de munca intelectuală, activitatea de dirijare și de valorile spirituale” [3, p. 206].

Dintre formele de comportament ale victimei premergătoare crimelor grave, este necesar să evidențiem provocările făcute de aceasta la adresa infractorului, adică acțiunile victimei sub formă de amenințări, violență, insulte, adesea luate la un loc cu consumul de alcool.

O formă activă de provocare sunt de obicei acțiunile victimei care creează un mare pericol pentru viața sa, pe care speră să o elimine, bazându-se pe faptul că persoana provocată, datorită statutului său social, a trăsăturilor de caracter sau lipsei de forță fizică, nu va îndrăzni să-i răspundă cu violență. Acest lucru se întâmplă adesea în cazul când se comit infracțiuni contra vieții și sănătății persoanei, datorită faptului că adesea există o evaluare eronată a reacției posibile a unui membru față de cineva din împrejurimea sa care a devenit obiectul provocării.

Forma pasivă de provocare este mai puțin frecventă decât cea activă și este asociată cu eșecul victimei de a îndeplini obligațiile care decurg din relații sociale, de companie, familiale și de altă natură (de exemplu, neplata unei datorii monetare) soldată cu ceartă și violență între membrii grupului respectiv.

Astfel, provocările, într-o formă sau alta, sunt cele mai des pe termen lung și apar în cadrul unor situații conflictuale. Așadar, un efect neplăcut, pe termen lung, asupra psihicului uman acumulează ură și în cele din urmă poate duce la faptul că un incident minor generează o reacție violentă.

În psihologie se afirmă că în calitate de factori care au importanță pentru apariția și decurgerea conflictului pot fi ideile și directivele, poziția în anumite relații, precum și calitățile individuale specifice ale personalității [6, p. 277].

De asemenea, este posibilă existența unei provocări inconștiente, atunci când viitoarea victimă nu își dă seama că actul său neglijent poate provoca o astfel de reacție care va duce la consecințe periculoase. Cu toate acestea, în niciun caz nu ar trebui să fie considerate o provocare, de exemplu,

remarcile corecte ale cetățenilor către huligani, care, datorită orientărilor negative și abilităților sau trăsăturilor de caracter, pot considera o astfel de remarcă ca o insultă și un motiv de răzbunare.

În aceste cazuri nu există „vinovăție” a victimei, iar infractorul acționează în conformitate cu ideea sa subiectivă a situației actuale, pe care nu o percepe corect. Astfel, orice comportament al victimei care este contrar intereselor infractorului nu poate fi considerat o provocare, de aceea, influența externă precum și emoțiile individuale ale victimei sunt conștientizate de către infractor până la etapa de reflectare a acestora în comportamentul său delicvent, iar din acest motiv, subiectul dat este considerat totalmente responsabil de acțiunile sale infracționale.

O altă formă comportamentală a victimei reprezintă neglijența. Victimele infracțiunilor de omor (precum și a altor categorii de infracțiuni), neconștientizând consecințele finale ale comportamentului său, nu iau în calcul anumite măsuri de precauție obligatorii și cauzează situații benefice pentru săvârșirea anumitor crime față de ele însuși. Aici putem să ne referim la comportamentul iresponsabil al anumitor persoane ce iubesc să demonstreze public anumite bunuri de preț în locuri nu tocmai reușite pentru acțiunea dată; ce acceptă, fără a sta pe gânduri, invitațiile și propunerile anumitor necunoscuți din anturaje suspecte etc.

Concluzii. În urma studiilor efectuate cu referire la criminalitatea violentă, rezultă că, într-o oarecare măsură (mai mult sau mai puțin), vina în declanșarea acestor tipuri de crime o poartă victima. Stabilirea relației dintre victimă și criminal reprezintă un interes sporit pentru prevenirea și combaterea precedentelor de astfel gen. Astfel de relații ar putea fi după cum urmează: victima reprezintă cauza și motivul faptei infracționale; victima este rezultatul unor neînțelegeri între ea și autor; victima este rezultatul unei coincidențe etc. La fel, un rol important îl mai reprezintă comportamentul victimei (ușuratic, amoral) ce contribuie nemijlocit la săvârșirea crimei asupra sa și credibilitatea eronată și naivă a acesteia.

În rezultatul cercetărilor, din cauza rolului victimei în comiterea infracțiunii, a apărut problema vinovăției victimei, prin care înțelegem comportamentul integral al victimei și nu doar latura subiectivă a conduitei, adică atât aspectul obiectiv, cât și cel subiectiv privite în strânsă corelație [1, p. 18].

În sensul acuzării victimelor, se consideră că după cum criminalii sunt condamnați pentru încălcarea legii, tot așa și victimele trebuie să răspundă pentru comportamentul lor până și din timpul infracțiunii. Victimele pot fi învinuite pentru erorile comise, comportamente indecente etc., care au dus la apariția unor consecințe negative. Deci, evitarea vătămării și pericolului revine, de asemenea, în răspunderea victimei. Fiecare trebuie să ia măsuri de precauție pentru a reduce la minimum riscul victimizării [2, p. 224].

Referințe bibliografice:

1. Bujor V., Manole-Țăranu D. Victimologia. Chișinău: Centrul Ed. Al Univ. de Criminologie, 2002, 48 p.
2. Ciobanu I. Criminologie. Partea a II-a. Chișinău: Cartdidact, 2007, 256 p.
3. Gladchi Gh. Victimologie: Manual pentru facultățile de drept și polițienești. Academia „Ștefan cel Mare” a Ministerul Afacerilor Interne al Republicii Moldova. Chișinău: CEP USM, 2019, 481 p.
4. Gladchi Gh. Victimizarea și victimitatea în timpul omorului săvârșit cu intenție în circumstanțe agravante. În: Analele științifice. Ediția I. Academia „Ștefan cel Mare”. Chișinău, 2000, 110 p.
5. Варыгин А.Н. О «ситуационной» преступности и ее особенностях. În: Вестник Казанского юридического института МВД России. № 2 (16). 2014, 140 p.
6. Мясищев В.Н. Социальная психология и психология отношений // Проблемы общественной психологии / Под ред. В.Н. Колбановского и Б.Ф. Поршнева. М.: Мысль, 1965, 470 p.